

EL "SILENCI" EN LA POESIA D'EMILI RODRÍGUEZ-BERNABEU

Antoni Prats

LS PRIMERS POEMES PUBLICATS D'E. RODRÍGUEZ-Bernabeu (Alacant, 1940) aparegueren a l'obra colectiva *Poetes universitaris valencians* (1962). Els altres poetes valencians que es donaven a conèixer en el llibre eren Lluís Alpera, Lluís Aracil, Emili Boíls, Alfons Cucó, J. A. Lacomba, Joan Riera, Antoni Seva i Isabel C. Simó. Precedia aquell recull de poemes una breu presentació de M. Sanchis Guarnier, qui, després d'algunes consideracions molt pròpies d'aquella dècada de bruscots trencaments, caracteritzava així els nous poetes:

Personalment, considere com un altre signe ben positiu el fet que aquests poetes valencians no se senten obsessament atrets pels temes polític-socials, i que també l'amor i la mort -eternes deus de poesia- hagen inspirat molts de llurs poemes.

Curiosament, el mot *silenci* apareix en gran nombre de pàgines d'aquest llibre i l'usen gairebé tots el coautors, atribuint-li un sentit pròxim a la condició mortal de l'home:

Però un dia,
en descobrir que un xiquet venia tot silenciós
-era un xiquet mort,
i que un mort també restava inert i mut,
pariren el plor de la tristesa.

LL. ALPERA («Gènesi del plor»)

Has trucat amb tres colps al vidre del silenci
mentre plorava una petita mort,

i l'he acceptada entera, només per no parlar,
per no aixecar-me.

LL. V. ARACIL («Orfeu»)

Ens anirem morint irremeiablement

.....
únicament nosaltres
recordarem inútilment
el temps que ens ha tocat en sort,
i potser aleshores estimem el dolor,
l'amargor i el silenci: estimarem la nit.
A. Cucó («Ens anirem morint.....»)

I quan se li va cremar la paraula
als llavis,
morí.

I aleshores
va regnar el silenci sobre les coses.
J. A. LACOMBA («La paraula»)

Així, doncs, ¿un mot i un tema generacionals o de grup? Tot i que la mort ha estat, com adés deia M. Sanchis Guarner, una deu eterna de poesia, la visió que en mostren aquests joves té el caràcter d'anihilació total i de condició fonamentalíssima de l'home, i és un transsumpte del pensament existencialista, que havia impregnat els ambients intel·lectuals durant l'adolescència d'aquests poetes i que encara cuejava el 1962.¹

En el cas d'E. Rodríguez-Bernabeu, l'ús del lexema «silenci» en els primers llibres sembla obsessiu. Miquel Dolç, al pròleg de *La catacumba* (1974)², el quart recull publicat, assenyalava: «Vet aquí, m'atreviria a dir, el mot essencial, generador, en la poesia d'Emili Rodríguez-Bernabeu: el 'silenci'».

Quantitativament si més no, la seua presència relativa és insistent en els primers reculls; en *Poemes de la fi* (1964) apareix 15 vegades; en *La platja* (1968), 18; en *La ciutat de la platja* (1972), 8; en *La catacumba*, 18, i en *Viatge al teu nom* (1982), 7. En els llibres següents, *Teoria del somni* (1988), *Domini del sol* (1990) i *El rostre de l'amant* (1992), tendeix a desaparèixer.

¹ E. Rodríguez-Bernabeu, referint-se a l'etapa de la seua producció que va de *Poemes de la fi* a *La catacumba*, deia: "Ideològicament, aquest període ve dominat per l'existencialisme, en una primera part, i pel realisme socialista, després". («Pròleg» a *El matí de les fulles*, antologia, Instituto de Cultura «Juan Gil-Albert», Diputació de Alicante, 1992).

² «La veu coherent del poeta», Caixa d'Estalvis Provincial d'Alacant, pp. 9-13. Es tracta de la primera aproximació crítica a la poesia d'E. Rodríguez-Bernabeu.

Quant al significat -o significats- de «silenci» en aquest poeta, crítics ben qualificats han passat de llarg, fins i tot havent-ne subratllat l'interès fonamental³. No té això res d'estrany: un desenfocament en la seua interpretació pot desviar la lectura del conjunt dels primers llibres si més no. Tanmateix, Lluís Alpera⁴ i Pere Santonja⁵ coincideix en afirmar que «silenci» vol dir-hi alguna mena de no-res. El segon, concretant més, pensa que pot significar la mort; els versos finals de *La catacumba* ho deixen entendre:

Vaig mirar el silenci
que era el no-res des del meu punt de vista
d'home cercant els homes.

No hi hauria mai més marge per a la llum.
El lloc era el del somni:

.....

El lloc era un parany,
ho vaig saber des del meu somni.
Però vaig preferir la bellesa a la vida,
perquè tot era absurd després d'aquell paisatge.
Vaig esperar la mort.

El text és clau -i per més d'un motiu-, com ho són tots els que tanquen els llibres posteriors, a més de *La platja*. Ara bé, al nostre parer, fóra precipitat induir d'aquests versos que «silenci» per a E. Rodríguez-Bernabeu significa sols el no-res. Perquè, en primer lloc, el text no intenta esgotar el sentit de «silenci»; l'oració és especificativa: concreta una mena de «silenci» entre els possibles des del «punt de vista» del poeta, «d'home cercant els homes». I endemés, perquè aquest sentit resulta incomprensible traslladat en altres contextos del mateix poeta; almenys, hauria d'articular-s'hi d'alguna manera.

Ben distinta és la interpretació de l'anònim antòleg de *Poetes Valencians del segle XX*⁶. Segons aquest, el «silenci» en l'obra d'E. Rodríguez-Bernabeu es refereix a la tàctica per sobreviure en una «situació opressiva» -naturalment, política i d'absència de llibertat

³ Vegeu IBORRA, Josep: «Pròleg» a *Viatge al teu nom*, p. 11; FERRER, Enric: *Literatura i societat. País Valencià, segle XX.*, ed. Tres i Quatre, València, 1981, p. 135, i BALAGUER, Enric: «Mite i logos en la poesia d'Emili Rodríguez-Bernabeu», *Reduccions*, núm. 35, X-1987, p. 73.

⁴ «La poesia d'Emili Rodríguez-Bernabeu: perfil panoràmic i notes per al seu estudi», AA. DD.: *Actes del sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, ed. Abadia de Montserrat, 1983, p. 502.

⁵ «Aproximació a l'obra d'Emili Rodríguez-Bernabeu (sobre el seu llibre *La catacumba*», AA. DD.: *Materials del Congrés d'Estudis del Camp d'Alacant*, Diputació Provincial d'Alacant, 1986, p. 336.

1960, a Paterna: Celebració dels quaranta primers volums de la «Col·lecció l'Espiga», de l'editorial Torre. En aquesta publicaria E. Rodríguez-Bernabeu el primer recull, *Poemes de la fi* (1969), que seria just el darrer llibre que s'hi edità.

Al centre de la fotografia, Xavier Casp, l'editor, M. Sanchis Guarner i Joan Valls. Baix, a l'extrem dret, Miquel Dolç. Tots quatre, relacionats d'alguna manera amb l'obra d'E. Rodríguez-Bernabeu.

d'expressió. Els mecanismes projectius de la psicologia i el moment històric de la recepció, o una consideració sols parcial de l'obra,⁹ poden ocasionar interpretacions desorientadores com, al nostre parer, és el cas de aquesta. De tota manera, caldrà anar amb molt de compte perquè potser no es tracta de lectures incompatibles.

Al capdavant, allò desitjable fóra formular alguna interpretació general que abraçàs els diversos significats que el poeta va conferint al mot al llarg del seus llibres. Aquest serà el nostre intent després d'una detinguda anàlisi de l'ús que en cada cas n'ha fet.

El "silenci" en *Poemes de la fi*.

Al poema «Pòrtic», que introdueix el llibre, el motiu, si no el tema, és el "moment", mot que, malgrat la brevetat del text, hi apareix quatre vegades. El poeta espera el "moment", que amb el "vent" ha de venir; però aquest encara passa lluny, com també "un llaurador", i les "fulles" cerquen "llum" i "vida" entre "coses velles". Mentrestant, la "gent de la terra seguia immòbil" i "el camp seguia en silenci". Així, doncs: absència del "moment" (immobilitat de la gent, vent i llaurador llunyans i fulles amb coses velles) → "silenci".

Dels «Dos poemes bíblics», sols al segon, «La fi (l'amor)», apareix el mot. S'hi observa una dicotomia d'atributs entre la primera i la segona persones gramaticals:

<i>tu</i> :	"cant de silenci"	<i>jo</i> :	"silenci de la mort/ ull de pau"
	"harmonia de les platges"		"idees antigues"-"dones grogues"
	"remoreig del vent"		"nit"
	"viure per l'instint"		

Per tant, el "silenci" sofreix una doble i oposada associació: silenci+cant i silenci+mort de les idees primigènies.

Al poema primer, sense títol, dels «Quatre poemes de la inèrcia», el poeta parla a un tu -simple desdoblament del jo-, que caracteritza en síntesi a la darrera estrofa:

Fores un mal silenci en el camí;
la joventut perduda,
i la ignorància del teu acte,
la grolleria de la teua existència.

⁶ Ed. Gran Enciclopedia de la Región Valenciana, València, 1973, p. 256.

⁷ Com veurem, determinats poemes de *La ciutat de la platja*, llibre influenciat pel corrent del realisme social, poden fonamentar aquesta interpretació.

D'on s'indueix:

tu (jo) = "mal silenci" = $\left\{ \begin{array}{l} \text{la joventut perduda,} \\ \text{i la ignorància del teu acte,} \\ \text{la grolleria de la teua existència.} \end{array} \right.$

Al darrer poema de la secció, «Desori (semiconscent)», el poeta, en la "nit", on regna el "desori", experimenta repetidament el "silenci", al que acompanya "la veritat exacta", que li fa "por". Així, doncs: silenci → veritat → por.

«En el sud», la secció següent, barreja motius de caire anecdòtic, com el retorn dels anomenats *pied-noirs*, el 1960, amb altres abstractes i metafísics. Per tant, dubtem si el mot *silenci* en alguns casos no hi és emprat en sentit merament referencial. En aquests, passarem de llarg. S'hi troba, tanmateix, un doble poema relat, en tercera persona i narrador omniscient, «De la gent en la ciutat: el prototipus. (Dos poemes de Joan)», on certament s'usa "silenci" en sentit figurat. El protagonista és Joanet, qui es creua amb un home que li canvia la vida. Els personatges són caracteritzats així:

Joanet 1: "rioler"
 "amb una sort burgesa"
 mogut "per la gent"
 "amb la mà alçada saludava"
 amistós
 indiferent a "l'ànima de les coses"
 "sincer"
 seguia el "silenci d'hòmens"

home: de "vida innata"
 de "vida-silenci"

Joanet 2: "la vida li era un goig"
 plora per "la creu de la vida (de) després",
 "la fi": "escala senyera que puja a Déu"
 "sense por al després".

Cal, per tant, diferenciar el "silenci d'hòmens", propi de Joanet abans de conèixer l'home de "vida innata", i el "silenci" observat per aquest, que mena Joanet a viure amb una orientació escatològica, teològica fins i tot.

Del poema «La dona blanca» retindrem els primers versos i els finals; el caràcter positiu del context potser ens serà d'utilitat per copsar el sentit de «silenci»:

Amb la innocència d'una verge véns
rossa i blanca, silenciosa i alegre.

.....
I tens aqueix coratge de la gent nostrada,
aqueix silenci vell.
Amb la innocència d'una verge véns
silenciosa, de vegades alegre,
rossa i blanca.

El motiu -l'inicial si més no- del poema «Migració (poema d'ocells i terres)» és "una terra / de perfils de silenci". Aquesta "terra" es caracteritza per una sèrie de trets que s'hi enumeren, els quals entenem que, indirectament, són atribuïbles a "silenci": terra + silenci
=

terra +	"somni llegendari molt prop de l'ànima", "veritable llum il·luminada", "vertader concepte", "pobresa voluntària o natural", "un amor"
---------	---

Ja al darrer apartat, "Poemes de la fi", al poema "Processó del silenci", observem que el "silenci" no es produeix sense la "nit" ("silenci", doncs, → "nit") i que aquell origina

<i>llum llunyana:</i>	"llum molt lluny, / al cim."
<i>solitud:</i>	Vosaltres sereu lluny; mai més no us copsaré. Jo vindré solitari
<i>recogitació:</i>	recogitant potser presències.
<i>autenticitat:</i>	Jo seré jo,
<i>lliurament personal:</i>	lliurant-me.

Al poema següent, «Portaves un somris», el darrer del recull on apareix el "silenci", trobem "la Veritat" (l'única ocasió amb majúscula) en aposició, pareix, de "silenci":

Venies coronant el silenci,
la Veritat,
i de vegades, sí, sobreies.

¿"Silenci", doncs, = "la Veritat"? Si més no, "la Veritat" → "el silenci" i viceversa.

El «silenci» en *La platja*

Al poema introductori, «Invitació a la platja», el "silenci" ja en els primers versos:

Tú, que plores de vegades les petites morts,
has anat espargint un sentit al voltant,
una mena de vida guanyada al silenci.

O siga: un sentit de la vida → "silenci".

A continuació, l'apartat titulat «Poemes del silenci mòbil», que són quatre. El «Primer poema» té per motiu una doble oposició: "moment" - "camí" i "esperança" - "por". Tanmateix, el "silenci" es troba sols al «Segon poema», junt al motiu "moment" - "camí".

Una substància constant
ha caminat espai
pel moment en silenci...

Heus ací "el silenci mòbil". Però, quin és el sentit d'aquest caminar? Encontrem la resposta en la pregunta amb què comença el «Tercer poema»: "¿Qui sap on trobarem l'ombra callada / de l'evidència?" I a continuació, s'estableix l'oposició "evidència" i "paraules" "realitat" i "mar".

Per fi, el «Quart poema» ens situa en el símbol-títol i tema del llibre, i és desenrotlla a partir de l'oposició "còdols" ("immòbils") "arena" (que "té un missatge / per als enamorats / de les nits de les patges" i "és la femella enorme / que vol / un amor sense fi" i és "eterna"). Així, doncs: còdols sense vida, d'un costat, i arena eterna, de l'altre.

En l'apartat «Poemes en moviment», el "silenci" apareix sols al primer. El poema es basteix, però, sobre l'oposició "instant" "moment", i el "silenci", el "silenci de la pau", és equiparat "a la vida benaurada". Per tant, "vida benaurada" = "pau" → "silenci".

Entre «Els éssers de la platja», hi ha dues menes bàsiques: "els hòmens de l'arena" i "els monstres de l'arena". Aquests són descrits al poema «Els altres (els monstres de l'arena)» en relació al "silenci" i altres imatges recurrents en aquest poeta (Formant columna al costat del poema, enumerem llurs característiques):

Al costat de les pedres redones de
la platja)
la vida agonitzava.
Éssers de la ignorància
embrutaven la mar

partidaris dels còdols

*ignorants
contraris a la mar*

i els hòmes de l'arena.
 Hi mataven *agressius*
 ¡Moments insuportables
 dels monstres de l'arena
 que demostraven el silenci!

i als hòmens de l'arena

insuportables
demostran (la necessitat) del
silenci.

Ningú no podia
 alliberar-se de l'arena
 ni dels éssers d'angoixa
 del silenci possible.

inevitables
éssers de l'angoixa, (generadora)
del silenci

I també al poema següent, «La dona bruna de la platja»:

Els altres, els de sempre
 odiaven la mar
 i les figures
 alliberades de l'arena.
 Voldrien agafar-te
 per trencar els teus fills
 i esclavitzar-te tota.

 Aturats en silenci,
 mostraven les dents àvides
 i no gosaven
 parlar ni saludar-te

contraris a la mar
i als hòmens de l'arena,
alliberats

i fills de la dona bruna de la
platja

serven silenci
agressius

no parlen

Als darrers versos de «L'home impossible de la platja», el "silenci" s'integra en un context força simbòlic:

La visió impossible
 que entristeix la paraula,
 el cant harmònic del moment
 i l'ombra llarga
 del silenci en la por,
 del vent, de l'home,
 dels núvols rojos del crepuscle.

O siga que la impossibilitat d'aquest "home de la platja" afecta de manera negativa "el moment" (que → "cant harmònic"), "el silenci" (que → "por"), "el vent", "l'home" i "els núvols rojos".

L'altre "esperit de l'arena" és «La verge de la platja». Com al poema anterior, "la paraula" hi és un motiu fonamental, però si adés concloua negativament, en aquest cas pren un caire ben divers:

27 de març de 1990: *Presentació a Alacant del poemari Domini del Sol. E. Rodríguez-Bernabeu amb el Conseller, aleshores de Cultura, Antoni Escarré, que hi va fer de presentador.*

Una verge morena,
desconeguda i estimable,
m'ha exhortat en silenci.

Silenci! -L'alegria en la verge,
i després la paraula d'un nou somriure.
M'ha abocat a un silenci
molt prim,
amb la paraula xiqueteta en la boca.
.....
Et vaig veure com ans:
.....
callada.

Notem, doncs, que el "silenci" és compatible amb exhortar i amb callar.

A la segona part del llibre, «El camí de la vida», el "silenci" apareix insistentment, gairebé a cada poema. A l'intitulat «L'objecte», observem: "La foscor de la mar" → "silenci obscur" → "una pau mal guanyada".

Una altre, «L'intent d'amistat», gira entorn del "segon moviment", una conseqüència del qual és

El plor de la injustícia prematura,
quan el silenci
quasi no
podia obrir els ulls
als enfosquits sentits
de l'home absurd que espera.

Cal notar-hi, d'un costat, la relació "silenci" → "ulls", i, d'un altre, que "home absurd" → "enfosquits sentits" i esperança,
El poema «La mort de la paraula» conclou:

El silenci
t'ha coronat de quietud.
Només un èxtasi,
només un sentit:
el fons.

Així, doncs, la "mort de la paraula" → "silenci" → "quietud" → "èxtasi" i "el fons".

En «La mort de la divinitat», el "silenci" no = "aqueixa veu" (que → "veritat sense paraules", veritat allunyada dels "monstres", "llum / amb una lluita estèril").

El darrer poema del llibre, «Des de la vida», pot ser-nos especialment interessant atès que el motiu del poema és precisament

"el silenci". Aquest s'hi mostra així:

"silenci" → "força inert",
"força que no se sent",
"força (...) d'allò que ignoràvem premeditadament":
"no voldríem que cada moment / bategara una mort",
que ens "fa veure (...) indigents en l'arrel / i el fi que
ignoràvem per sempre..." → "l'egoisme", "la por"
(que → «marasme»).

"silenci" + "llum" → "sentit / que ens abranda"

O siga -exposat això mateix de manera potser més ordenada:-
"silenci" → consciència de la mort, que batega de continu i que ens
constitueix essencialment "indigents"; en ignorar premeditadament el
"silenci", prosperen "l'egoisme" i "la por", la qual indueix al
"marasme"; per trobar el "sentit / que ens abranda", cal atendre
("llum") el "silenci".

El "silenci" en *La ciutat de la platja*

El motiu del poema «Jo la sent dins de mi» és "la dona blanca",
que formava part dels "éssers de la platja" al llibre anterior (p. 35).
"Silenci", en aquesta ocasió, el primer cop que apareix al present
recull, sembla no tenir altre sentit que l'immediat. Tanmateix, malgrat
el llenguatge relativament referencial d'aquest recull, en l'apartat
«Poemes de la generació predestinada» el sentit ja pareix un altre:

CANÇÓ DEL FILL I DE LA MARE

-Astò és la veritat,
ningú pot evitar-ho.
Ningú pot evitar
la veritat.

-La veritat, segur. Això.
Però silenci.

LA MALALTIA

Tenim dins el cervell
alguna cosa desconeguda
que ens ordena silenci.
Alguna cosa ja passada,
però vivíssima en nosaltres.

⁸ Segons hem advertit, en aquest llibre d'E. Rodríguez Bernabeu -sols en aquest, al nostre parer- s'observa la influència, certament tocatardana, del realisme social. El poeta, al breu «Pròleg», confessa: "He volgut ésser implacable en la simplificació expressiva; és una fidelitat imprescindible que m'he imposat (...). El número d'imatges és reduït d'una manera sistemàtica".

Guardem en la ignorància
alguna cosa que ens governa,
alguna cosa ja passada
que volem oblidar.

Òbviament, en aquests textos almenys, "silenci" vol dir no expressar quelcom ("la veritat", "alguna cosa ja passada, / però vivíssima en nosaltres" i "que ens governa"). És a dir: "silenci" suposa presència d'aqueix contingut en la consciència (poema primer) o presència inconscient, velada (poema segon).

El poema IV explica l'origen -únic?- d'aquest mutisme:

No vam viure la guerra.
Però si vàrem viure
la represàlia
i la por.
La por mamada
quotidianament,
des que vam nàixer,
ha deixat la relíquia:
un moviment instintiu cap al silenci.

Al poema «Des de qualsevol mena de presó», referint-se al fill, s'adreça així a la mare:

El que voldriem ésser,
el que voldriem dir,
el que mai no serem.
Ho heretarà sense voler.
Amb el nostre silenci,
o amb les nostres paraules.
.....
I la nostra esperança
d'unió
és només un silenci
entre tantíssims més.

Per tant: "el que voldriem ésser"
"el que voldriem dir" } "silenci" o "paraules"
"la nostra esperança"

Però "silenci" no = "paraules"

En «Cap a la catacumba», el motiu, la "mort", irremeiable i inútil, genera "silenci", i aquest suscita interrogants:

I el perill per a què.
I aquella fi per a què.
L'ideal per a què.

Així, doncs: "mort" → "silenci" → qüestions ensems ètiques i metafísiques.

A l'«Epíleg», "silenci" i "absència" es relacionen en un context d'insatisfacció moral:

Mentre, cau el silenci
i l'absència nodreix
els desitjos antics.

.....
No passa res.
Ara caldrà sentir
un músic seriós.
Després els genitals.

El "silenci" en *La catacumba*

En «El món subterrani», poema que precedeix el recull, el "silenci", com hem vist també adés al que tanca la platja, l'intitulat «Des de la vida», és el motiu més destacat, i també la imatge "ham de silenci", d'aquell altre, es repeteix gairebé igual en aquest: "Serà com aqueix ham que portarà el silenci". I si allà "silenci" es presentava com a consciència de la mort, aquí, conscient o inconscient, la mort es relaciona amb el "silenci".

Segons l'altra al·lusió al "silenci" en aquest mateix poema ("Un instant de silenci. / Els animals no filen, / guarden llur seda immòbil"), "silenci" → immobilitat. I el mateix s'observa, indirectament expressat, al «Poema dels moviments de l'enfant»:

Però tampoc no és el silenci;
un moviment creixent
sense aturar-se un poc
va marcant el camí
segur de l'expansió.

I amb igual significat, o amb un de pròxim, s'empra a «El senyor de la terra» :

Vaig somriure un moment
i amb el meu silenci
me'n vaig anar
d'aquella terra conquerida als homes.

Aquest sentit d'immobilitat o, millor, d'inactivitat, el tornem a trobar en «L'arribada del que se'n va anar»: "Badallant en silenci va morint-se / el que vas creure un temps.» I més explícitament en «la il·lusió del silenci»:

Tu, que vas essent cristall, sòlid, silenci...

.....
Una vegada el moviment s'ha fet,
ha vingut el silenci o la pruija nova,
ha vingut bategant una mena de mort,
la qualitat segura de les coses canviant.

I encara localitzaríem altres casos de significació semblant: en «Primera aproximació», en «L'habitant anònim», en «La decisió pel martiri», en «La mort de l'heroi» i en «El rotlle».

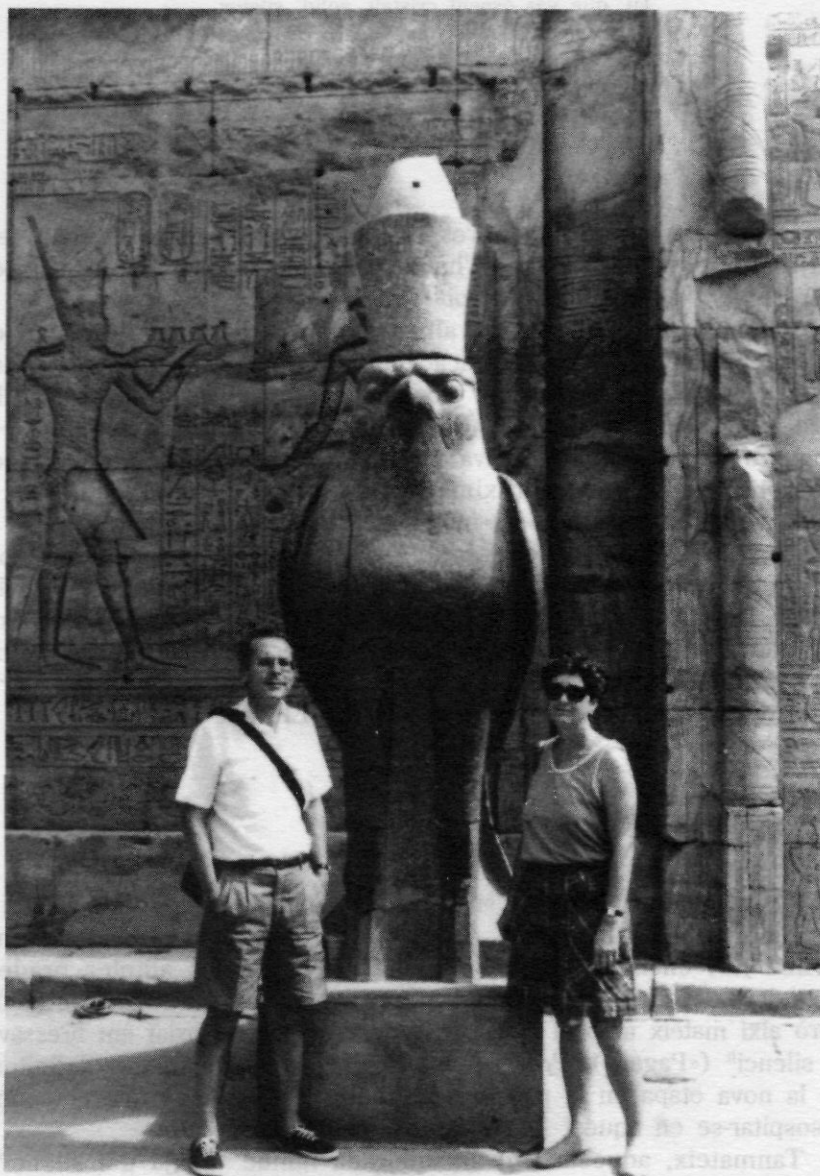
Tanmateix, hi ha alguns altres poemes d'aquest llibre on el "silenci" es mostra amb significacions ben variades. Per exemple, al de la p. 21, "silenci" i "vida" no són incompatibles: "vaig sentir la vida / arrelada al silenci". En «Per damunt l'alba», «silenci» → "tenebra" i no "llum": «lluïtava la llum amb la tenebra / del silenci interior». En «Segona aproximació», el "silenci" → "empetir-se" i mena vers "la raó". En «La matança», "silenci" → "nit" i s'oposa a "absències". Finalment, destacarem l'ús de "silenci" en «Paisatge», on se'l fa equivalent del "no-res", un "no-res" que significa absència de sentit: "Vaig mirar el silenci / que era el no-res des del meu punt de vista / d'home cercant els homes." Potser és per aquesta buidor de sentit que en el «silenci» tot pot succeir: "I era com un llarg túnel de silenci / on tot podia succeir." («El bosc impenetrable»)

El "silenci" en *Viatge al teu nom*

De nou ens trobem el "silenci" relacionat amb la "llum": "Fred i rosada / sobre l'alt silenci. / (...) / Et batejava una remota llum" («Alba»). I ensems, amb el "somni": "Des de les amples prades somiejaves / O el silenci en la llum avançava" («Budanilkantha»). Però així mateix amb el "record": "Sobre el lloc recordat em bressava el silenci" («Pagan»). Precisament el "record" serà un tret definitori de la nova etapa en la poesia d'E. Rodríguez-Bernabeu que comença a sospitar-se en aquest llibre, que fa de pont.

Tanmateix, aquesta ruta inexplorada també "penja del silenci": "Recorreré el camí que penja del silenci" («Espera». Es tracta de "desconeguts silencis" que → "l'eternitat dels somnis" i "futures primaveres" que "esclataran al sol" («Poema solar»). "Somni" i "sol": heus ací altres mots centrals de futures entregues.

Endemés, observem altra vegada una estreta relació del «silenci» amb la «nit» i la consciència de la mort, que possibilita un tipus peculiar de coneixement («Ala de la nit»):

1987: E. Rodríguez-Bernabeu en un viatge a Egipte que serà motiu del poemari Domini del Sol.

Dintre la nit surava aquell total silenci

.....
Dintre la nit suraven
les vagues profecies,
descarnadament mítiques,
que copsa sense entendre
qui mor en la consciència.

Per tant, nit → silenci → mort de la consciència → copsament de "les vagues profecies, / descarnadament mítiques".

I als versos finals del llibre («Capvespre»), hi ha la novetat del "silenci" com element històric, transindividual i inconscient: "Però el teu llavi / se perd en el silenci / inconscient dels segles."

El «silenci» en *Teoria del simni*, *Domini del sol* i *El rostre de l'amant*.

Segons hem advertit de bon començament, en aquests llibres tendeix a oblidar-se el "silenci", de tant de rendiment al llarg de tota l'obra anterior, com acabem de veure. I això planteja alguns interrogants: ¿Deixa gairebé d'emprar-se perquè la visió de la realitat que vol transmetre'ns l'autor és ara ben diferent?, ¿o potser, en abandonar aquella austeritat verbal dels primers reculls, el poeta ens diu de vegades allò mateix -si fa no fa- però amb un major luxe retòric, en altres paraules? Indubtablement, a partir de *Viatge al teu nom*, l'expressió d'E. Rodríguez-Bernabeu guanya en complexitat retòrica, i el vocabulari és més variat i escasament insistent; pot pensar-se, doncs, que ara, amb expressions diverses, es refereix a significats ben pròxims als d'abans. D'altra banda, l'afany de suggerir mena l'escriptor a obviar en molts poemes el signes de puntuació. Tot plegat dificulta la lectura objectivable que tractem de portar a efecte.

Per començar, el primer text on ara apareix («Dedicació»), trobem el "silenci" en el paper d'adjectiu i revestit de la corresponent forma culta;

Et confie la neula
Aquest moment crepuscular del tacte
Virtut silent que sempre et donaria
Recer segur o paraula escoltada
O llavi sobre el rostre
L'enlairada claror d'una carícia

A més a més, l'"èxtasi" d'abans ara sembla ser la "neula"; la "nit", el crepuscle, i la "llum", la "claror". Així, doncs, *grosso modo* si es vol, hi trobem reproduït l'esquema nit → silenci → llum i paraula i èxtasi, que des de bon començament venim observant, però ací transformat en crepuscle → silenci → claror i carícia.

Del breu poema «Englantina naixent», retindrem la implicació més explícita que se li assigna: "silenci" → "idea / tossuda de la pàtria". Tanmateix, en la darrera ocurrència de *Teoria del somni* (p. 47), el "silenci" és menyscabat pel "somni":

El futur s'eternitza entre cercles concèntrics
que engronsen la incertesa davall el somieig.

Infinites respostes tanquen el clos silenci
on rossolen intactes avinenteses d'ambre.

Per tant, "silenci" → "infinites respostes" o "incertesa" ; per sobre, el somni, ("somieig" ací) → "intactes avinenteses d'ambre". Per altra banda, l'al·lusió al "silenci" com a tancat i clos reporta a la solitud, reivindicada als inicis per mor de l'autenticitat (*Poemes de la fi*, p. 40).

En *Domini del sol*, el "silenci" es presenta associat a l'evocació:

I l'esplendor vermella
d'una evocada lluita
resolta en el silenci
de les fosques nocturnes.

(p. 21)

O siga: "nit" → "silenci" → "esplendor vermella / d'una evocada lluita". I el trobem en possible aposició amb l'enyor: "silenci / enyor d'antics recers" (p. 25). I de nou relacionat amb la "llum": "On el raig de llum ens bressola en silenci / L'humana petitesa" (p. 44): "silenci" → "llum" → "humana petitesa". I amb d'"altres altes paraules":

Suggereix el silenci,
l'espasa, la voluntat, la joia,
l'aspror de la conquesta
i altres altes paraules proposades als homes
entre les clares herbes
de l'ordre universal que ens agombola

(p. 27)

En el recent poemari publicat, *El rostre de l'amant*, només hem sabut trobar una ocurrència del mot *silenci*:

Eco dorm en silenci dintre el fons dels espills,
dintre el rostre profund que l'acompanya,
en la fosca carícia dels albirs impossibles.

(«Eco plora entre cingles»)

56 Es tracta, com als primers reculls, d'un "silenci" associat a una actitud passiva -ací hiperbòlicament passiva: dormint- i ensems

teorètica: en el punt de fregament inabastable del jo i el no-jo.

Conclusions

1. En la poesia d'E. Rodríguez-Bernabeu, com hem anat veient, «silenci», serva sentits diversos segons quins texts. ¿Es tracta, però, de significacions compatibles en un mateix significat? Aquesta era la qüestió fonamental que plantejàvem en les pàgines introductòries. Ara, després de l'atent recorregut per cada poemari, ja ens trobem en disposició d'assajar una resposta positiva, un significat globalitzador.

En definitiva, el "silenci" en l'obra d'E. Rodríguez-Bernabeu se'ns mostra com una actitud contemplativa (immobilitat, inactivitat, solitud, empetitiment, recogitació), que pot aportar "pau", "quietud", "èxtasi", però també "incertesa", i menar-nos, a través de la "nit" (o "tenebra" o "foscor"), a "la raó," a la "llum", a "la veritat", al record, que es congrien en "cant" o "somni". Així, doncs, "silenci" anomena una actitud i, metonímicament (la causa per l'efecte), les conseqüències que se'n deriven; també quan aquesta actitud teorètica es frustra amb la indiferència ("silenci d'hòmes") davant "l'ànima de les coses" o per l'agressivitat dels "monstres de l'arena», ja que llavors la negació és nomenada per allò que nega.

2. El resultat d'aquesta actitud d'apertura a la realitat última canvia al llarg dels llibres, tot manifestant la línia evolutiva del pensament de l'autor. Així, en *Poemes de la fi*, el jove poeta d'aleshores cerca "la Veritat" (*sic*, en majúscula): única i independent de l'home: absoluta. Sols el "psicòpata" pot negarla (p. 18). Per això la veritat és "exacta" (p. 22) i perfectament compatible amb la fe teològica (p. 32), creència que s'esquerda en *La platja* (p. 22), on es parla de la "mort de la divinitat" (p. 62) i de l'atzucac en què es troba el poeta en bandejar la transcendència teològica: l'home és un ésser radicalment indigent per la mort i la incertesa dels objectius; per tot fonament, sols compta amb "la matèria" i "el cos" (pp. 64 i 65). I en *La ciutat de la platja* (pp. 38 i 39), aquella "llum" transparent del principi s'enfosqueix del tot; o gairebé: el poeta, per boca d'"un jovenet", aposta encara pel retrobament de l'home en la història (pp. 59 i 60). Aquests vestigis d'"esperança" s'ensorren a *La catacumba*; ho hem vist en els versos finals del llibre:

Vaig mirar el silenci
que era el no-res des del meu punt de vista
d'home cercant els homes.

No hi hauria més marge per a la llum.

.....
Però vaig preferir la bellesa a la vida

Aquí, per obra d'una identificació metonímica (la causa per l'efecte), el "silenci" és el no-res, l'absència de sentit des del "punt de vista / d'home cercant els homes". Lluny ha quedat l'exclamació exultant de *La platja*: "L'arena eterna... / ¡Humanitat segura!" (p. 21). A més a més, el poeta pareix concloure fent una explícita professió d'esteticisme. Ara bé, què hi entén per "la vida"? Comparant aquests versos amb els que tanquen *La platja* ("Junt al cos i a la llum, / ara / Ara i sempre.") pot pensar-se que "la vida" vol dir sobretot recerca de «la llum»; per això, arribats en aquest punt, pensa que "no hi hauria més marge per a la llum", i es reclou en "la bellesa".

Aquest escepticisme tornem a trobar-lo en *Viatge al teu nom*; però ací "la llum" encaixa el poeta com una vella passió, com el record d'un desig mai no oblidat del tot (pp. 19, 23, 29, 31, 33), transindividual i inconscient: "Però el teu llavi / es perd en el silenci / inconscient dels segles." (P. 40).

Hi ha, endemés, "el somni". De primer, enfrontat amb el "silenci" (*La catacumba*, loc. cit., on havia dit en sengles versos: "El lloc era el del somni" i "El lloc era un parany"). Però després expressarà una nova actitud del poeta davant la realitat ("desconeguts silencis" → "l'eternitat del somni", *Viatge al teu nom*, p. 32); i més avant encara, trobem el «somni» menyscabant i tot el "silenci" (*Teoria del somni*, p. 47) o relegat al món de l'evocació (*Domini del sol*, p. 21) i l'enyorança (*op. cit.*, p. 25). Finalment, en *El rostre de l'amant*, el "silenci", gairebé ja oblidat -només hi apareix en una ocasió-, torna a indicar l'actitud contemplativa que tempta de reunir -ara infructuosament- jo i no-jo. Es tracta en suma d'una nova etapa creativa on certament el "silenci" fa un paper secundari, tal volta residual. Per això l'estudi de la significació d'altres mots ("record", "somni" i "sol" si no anem errats) podria ser-hi de major rendiment.